

стр. 6

ПИТЭРЭТИИРЭ МҮННУГА

“Мичил” ухуйаагнга доруубуйаларынаа хаачихаах
оёолорго аналлаах “Эрдэтэн
көмөлөхүү” сүлүүснэ аһылына

СТР. 4

“Саха АССР 100 сылыгар 100 ааттаах алмаас” бырайыак интэриэн Саха сириттэн Сэбиетскэй Со-
йуус уонна Социалистическай Улз дьоруобдара
буолбут, устуруйада киирбит дьону уонна Саха
сирин биллэр-костор уоластыбыннай, суударыс-
тыбаннай дьэһэтэдэллэрин ааттарын ингэрэллэр.

2021 снл сэтгэлн 6 кнүгэр «Водораздельные галечники» днм снргэ булдулбулут алмазаска Социалистический Улс Днруойн Роман Константинов аата ннгрлннн. Ювелирный алмазс нйаа-
хнаа – \$4,45 караат.

1945 с. хүлүн дыйалабай тахсытын 94 бы-
рыһыанга, 1946 с. 95,5 бырыһыанга, 1947 с. 55
биэттэн 55 кулуну ылан, 100% тиздибитэ. ССРС
Үрдүк Сэбиэтин Президиумун 1948 с. атырдьах
ыйын 5 күнүгүдэн Ылааскынан, сылга илгитити-
гэр убулуучу үрдүк көрдөрүүдөрүн иһин, Ленин
урданыан иттиһин «Сиргэ уонна өтүһ» кыйыл
көмүс мэтээли туттаран туран, Социалистическай
Үлэ Геройа үрдүк аата иһэриллибитэ.

Алш дингвист Семен Новгородов аатын 53 караттаах алмааска ниграндыр. Биир дойдулаахпыт Семен Андреевич – саха бастакы дингвист-учуонайа, сахалыы тымынан бастакы үөрэх киинигэтин ааптара буолар. Бу алмаас 53 караттаах дигэн СӨ Ил Дарханын уонна СӨ Бырбылталыстыбатын пресс-сулгуспата иһитиннэрэр.

Сангтан эгтгэхээ, “Саха АССР 100 сыйлыг 100 аялгах алмаас” быраймак СӨ Ил Дархана Айсен Николаев уонна АЛРОСА АХ кобүлээһининэн олоххо киирбитэ. Семен Андреевич дьяныардах үлэтин түмүгүр киин алмаабытынан Петроградка сахалык ширдэр кутуллубута.

Улуус байдлыгта Степан Саргыдаев уошна "Сахатранснефтегаз" генеральной директээр Алексей Колодезников видасибээс нэнүө Хатылы нүһиһиһин гаастааһын боппуруоһун тула дьүүлдэспиз.

“Улус дьаһалтата бөһүөлэк икки ардынаабы 7 биэрэстэ устаа гээс сүрүн утаабын тардыыга улган-хамнаабы сүрүннүбүз. Маныаха Ил Дархан Айсен Николаев сурудааһынан, бу бырайыагы олоххо киллэрингиз Өрөспүүбүлүтэ бырабыыталыстыбата үбүлээһини көрүбүз”, — дигэн Алексей Колодезников иһитиннэрдэ.

Гаастайн хас да түлүмэхтээх буолуоҕа. Эһи-
илгиттэн таас тэрилтэтэ бөлүөлөк иһинээри сити-
ми тэрдүүҕа үлөһү сардалаабытынан барыаҕа.

Чурагчугаады киин балыына истисэлинистэрэ, кылабыһыҥ быраас Артем Ксенофонтон дьаһалынан, ыраах сытар нэһиллэктэргэ сылдан олуктоохтор доруубуйаларын көрөллөр-истэллэр.

Нэдийн сайдалынхыг, улууш даяалхтатан субэ муниаар Кытаанах нэшилэгин баһылыг Егор Потапов: "Быраастар Кытаанахха хаһан кэзэлэрэ былааннаһарый?" - дигэн улууш кылаабынай быраһыттан туоһуласпыт.

Ол курдук, бу күнөртөгэ көһө сылдыар мобилнай комплексынан Кытаанак нэһилнэгэр сырыттылар. Терапевт, эндокринолог, онколог, оториноларинголог, окулист, акушер-гинеколог быраастара үлэстэтилэр. Маһы таһынан олохтоохтор УЗН-га көрдөрдүлэр. Бу күн уопсайа 173 киһи көрдөрдө.

Сэтгэний
17 хүн
СЭРЭДЭ

-26° -27°

Марфа ПЕТРОВА.

Y0P3X

Александр Жирков саха тылын учууталларын сийиэһигэр бэлэмнэниини дьүүллэстэ

Алтынньы 31 күнүгэр Ил Түмэн Бэрэссэдээтэлиин бастакы солбуйааччы, «Саха Өрөспүүбүлүкэтүгэр тыллар тустарынан» сокуон ылыллыбыта 30 сылын бэлэтээһини тэрийэр хамыһыһа бэрэссэдээтэлэ Александр Жирков саха тылын, литературатын уонна култуураҕын учууталларын II өрөспүүбүлүкэтээҥи сийиһэтэрингэр анаммыт субэ муһунаҕы салайан ытта.

Муньааха Быхобьыталыстыба бэрэсэдьүтэллэн солбуулааччы Сергей Местников, үөрэх уонна илэка миннистирэ Ирина Любимова, тас сибээс уонна норуоттар дьаахкыларын миннистирэ Гаврил Кириллнц, култуура миннистирин солбуулааччы Вячеслав Лепожкин, инновация, сыһытара уонна инфокоммуникацияныай технологиялар миннистирдэрин солбуулааччы Георгий Андреев, туустаах тэрииттэр сатайааччы-лара, бэрэстэбиниттэлтэрэ итээнэ куулар ситимингэн улуустар баһылыктара, үөрэх управлениеларын баһылыгыныктара каттыһыны ылыллар.

Бэлэмгэрэн хийдэггүй?

Үөрх уонна наука министиэриэ Иринэ Любимовна сакастыла, литературатын уонна културатын үнүстэллэрин өрөспүүбүлүкэтэбин сийлэстэрин пленарнай мунньаба этиннэ 23 күнүтэр буолууга диэтэ. Сийлэскэ 400 дэлгэстэ кыттылба. Сийлэс бырагыраамыга, кэснэп-сийэстэ уонна сүрүн дьаһалларын барыллара оһоһулуунулар, тустаах хаммаһыйаһа тэриминиһир, бэлэмниһир кыта-ры собулэһиһир бэлэмнэр дигэ кэпсэтэ. Сийлэскэ оҕуула эрл буолбакка, оҕуула минниһир саастаах оҕолор тэримтэлэрин уонна анал орто, анал үрдүк үөрх дьаһалларын педагогтара элэ кы-талларын этэн туран, күннэриниһир аттаран тусх дьаһаллар былаанни-лаларын билиһиннэрэ.

Култура министирин сол-
буйлагчы Вячеслав Левочкин

сүйнүс культуурунай дыахаллар туһунан сырдатта. Холобура, «Россия – моя Родина» мусуойга «Олонхооскено» быыетатка, оттон куорат тыһаатырларыгар эбэх интэриһинэй тэрээһиннэр былааннамыт эбигэр. Наһааналай бибилиотэкс директорэ Саргылаана Максимова бигэ тылы үөртүтүгэ анаммыт сапта поргач туһунан интерактивнай презентация бэлэмнээрин эттэ. ХИФУ иһинэн үлэтиир Хотугулуу-Илиинэн поргочтор тылларын уонна культуураларын үлүстүүтүн директорэ Гаврила Торопова саха тылын уонна литературатын үөртүтүгэ методикатыгар итээнэ тылбааска ананмыт дискуссиянай былаһааккалар тэриллэллэрин көсөттэ. Ил Дархан уонна Ырабылытатыытыа дыахалтатын тыл бэлэмнээгинэр управлениетын салайаачы Римма Жирнова сүйнүс кэмнэриг Ил Дархан Айсен Николаев салаатынан Тыл эбигэтин мунуока бэлэмнээрин, өннө сүйнүс дэлэгээтэригтэн кытынналар туһунан үлэ ыа-тылларын туһунан иһитиннэрдэ. Мунунах кыттылыахтара дакылааччыттарга кээкэ чопчудуур ыһыгылаары бигэрлээтиннэр.

Мүнхэххэ кирибэт этиндэр

Сүбэ мууных кэмгэр сийнхэ-
кэ корулуехтарын сөптөөх хас
да сага этин киридэ. Ол курдук,
М.К.Аммосов аатын ХИФУ
ийнэн Олонгох үлүсүүтүн дүр-
эктэрэ Руслан Анисимов Арктика
аан дийдууагы лабораторията
2021 сыатын үлүсүгэр тыл эко-
логиятыгэр ыштар союдаангын

старческой痴呆症病人 的 研究

— Түмүк кишинин харааһын-
наарар: бэл, тыа сирийн оёолоро
торхообут тылларыттан тэйн
эрхилэр. Оскуолага булкулубут
тыллаах-оётоох оёолор кэлэлэ-
рин учууталлар этхилэр. Билиги
респондентарбыт, тороннууттар,
сахы тылын 5-8 кылаастарга үөрө-
тэр киингэ олус уустугун, оёо
кыаһан ылымматтын бэлэстүүл-
лэр. Онон, сийнэскэ бу кыһалга-
лар болбосомтобо туруохтарын иккэ-
ла — диктэ.

Саха тылын уонна учууталларын ассоциациятын бэрэсэджэтэ Луэ Жанна Барашкова саха тылын уонна литературатын учуутарын стажула бичэргинэр уолдыастыттан эттэ. Интэриэккэ саха тылын уроктарын методикатыгар уопуту аҥаастаһарга аһаан, быһыл савас аһаллыбыт «Төрөөбүт тыллар» дегэн портал хайдах онорууллубутун тохтоон турарын, ол сөрүтүлүүн итэҥиз салгыы үлэтин маадаатын бэлиэтэттэ.

«Ийэ тыл кэскил» уопастыбанный түмсүү бэрэстэбинэлэ Виллюана Никатина сийнээкэ төрөнпүттэри кытары үлэсэ болгондо уурдулуохтаах диэтэ, бэйэтэ бу түмсөмөн сийнээкэ кыттар баалаадым биилэрэ.

«Бүтэмигээний тэтгэмийн
күүшүрдүг, не хоёоонун
дирингэтнэг»

Мунхагын тэмдгүүрүүдэр
Александр Жирков сийлэхэд бэ-
лэмжээний бичлэгийн да сөтөөх
түтүмийн ыла нэлгүн бэлэгтээтэ,
Үөрөх уонна нэвчэ министэртэ-

студенттар итгэлтэй сийлэлтэй бэлдэмжлүүлээрээ хас да чөлгүү соргуу түрүүрдэ.

Бастаган туран, дэлэгзтгэр ахсаанарын элбэтэргэ, кыттаачы арагатын юнгэтэргэ этгэ. «2017 сэлдлэххэ кытталдыбыт бастакы сийнхскэ 550 дэлэгзт, 50 ыгырылдах кийн кыттыбыта, билигин 100 кийнгэн асылах дэлэгзт бидээннаммыт. Тугуй, саха тылын учууталын ахсаана асылгата дуу, эбэтэр аахайы мөлөөтө дуу? – дигэтэ, Саха тылаастырын саалатын ололор мүнэстэнгэр сэргэниин ылымматэ. – Сийнхэ Олонхо дэксэсттин, онтон да атын бодог тэрээһиннэри кытары халбуу ыгырыллар. Төрөн-пүттэргэн эмээ кыттыахтаахтар. Кийнээр тэрээһиннэргэ төһө кылларынан көхтөөхтүк кыттан, үлэлэрингэр туһанар гына дьаһаналларын билигин хаачылыахтаахпыт, – дигэн туран, дэлэгзтгэр ахсаанарын элбэтэргэ, оёно сөптөөх дыһын-усту булан, эрдэтэн бэлэминнэргэ сөрүдэхтэвэ.

Иккинхитиги, плениарнай муниах күнүн уларытарга, сэтимины 23 күнүгэр буолбакка, сэтимины 25 күнүгэр көһөрөргө эттэ. Сийинэ бастакы күнүрүгэр «төгүрүк остуоллары», дискуссия быһалааккаллара, санаа атастаһымалара тэриллүүхтээхтэр, маастар-кылаастар үлэллээхтээхтэр. Ити тэрээһиннэр түмүктэригэр уонна дэлгээттэр киллэриэтэ эһиллэрэ Пленарнай муниахха анаан-минээн ырытыллыахтаах, дьүүлгэ туруоруллуохтаах. «Онон плениарнай муниахы сэтимины 25 күнүгэр ыытыабын, регламента уһатын, дакылааччыттар уонна тыл этээччилэр ахсааннарын элбэтэин, чиновниктары эрэ буолбакка, учууталлар уонна түмсүүлэр салайааччыларыын санаалара истиллээхтээх», — дигэн эттинигэр муниах кыттыылаахтара собулэстилэр.

Үсүһүмү, сийинскэ саха-

длы үүрэгтэй хөгжсөнсийнхнийг их хөөрөөг дийлэгтэйлүүлэх, чөлөөлүүлэх туслах дүгнэ Александр Николаевич үгнэ калдэртнэгтээн 1990-с сүүлэрдээхэ онгошуул бут уонка бигнэгн бэлэмсүүлэ хөгжсөнсийнхнэй аантардэрын кытары сүбэ мууныады сотору кэлигнэ ыларга, хөгжсөнсийнхнэй дүүдэлэгийнн снйгэс биэр сүүрү үгтнэй быгылыттынн ыларга бйаарылыгнэ.

Түмүккө

Александр Жирков сийнэс үлэтнн бырагчараматын барылыг хас да сага дискуссионнай булаааагканы уонна маастар-кылаастары бэлэмнииргэ сурудаа таата. Ол курдук, сийнэс үлэтнн юмнигэр «Айыы кыһата» национальнай гимназияда (дирижтор Лидия Шамася) уонна Анатолий Буризишев төрүттээбит чааһынай сахалыы оскуолатыгар маастар-кылаастар, мыстыллыхтара, Сахалыы анимационнай киинэлэри (мультифильмнэри) оҥорууга уонна бэлэм киинэлэри тылбаастыырга, сахалыы үөрэх киинэлэрин уонна босубуфалары оҥоруу теоритын, методикатын ырытаар, саха тылын сыһыппари технологиятыгар, куйаар эйгэтигэр килтэрэргэ уо.д.а. хайысхаларын үлэтнн-хамсыы сылдыар дьону кытары көрсүһүүлэрин тэрийэргэ эттэ. Маны бэлэмниир сурудаа Үөрэх уонна наука министириистибэтнигэр итээнэ туһааннах тэрилтэлэргэ бэрилиннэ.

[illegible]

Раниса СИБИРЯКОВА.

СЭРГЭХ ДЬАЛАЛ

Коллекционердар быыстапкалара тэрилиннэ

Сэтгэлийн 7 күнүтэр “Айылыг” НАДЬ-гэр Саха АССР төрүттэммитэ 100 сылы-
гар уолла Норуот сомоёлоһуутун күнүтэр аналлаах “Түмсүү – биһиги күүспүт”
дигэн Чурапчы улуһун коллекционердарын быыстатката тэриллинэ.

Коллекционердаар бийлсгатак-
ларын бийр дийнтгэ дээн – хай-
лз бэйлээх киһи бөлсөмтотун
снн бийр тардар, угуулар. “Тобо?”
дийр буоллахха, коллекция бүтүн-
нүүтэ – бийгити олохпут, устуоруй-

абыт суураллыбат, унгуллубат
туоһута, кэрэһитэ, Манна Сэмэн
Новгородовон алмаабытынан су-
рудлубут кинигэтигитэн сабаллаан,
араас дьөрэкээн обуруулары, Саха
сиригэ бүтүгүүнүн элэкустарын,
почтанын эбүрдэлэспит дьөрэкээн
откыткыларбытын, оскуулаттаагы
кэмнэри санаатар эппи дыктар
уруу-жукалары, мэтээллэри, уо-
д-данылары, чаһылары о.д.а олус
интэриэһинэй бүтүмнүүлэри

КОРПУСЪТ СЪП.

Үөрүүлэх чанарыг улаус даяалгатын аалыгтан Мариана Ангиллина, Улаус культуурада управлениетын начаалынныга Петр Гуляев, "Маарынчан" улаус коллекционердарын уюуасты- банный түмсүүтүн сайаапычыга Надежда Захарова уонна түмсүү аалыгтан Варвара Попова эбэрдэ тыны эгилээр.

Бийнги түмсүүбүт 2012
сүлдөөххэ мүүс үстэр 20 күнү.

гэр Иван Николасевич Попов сайдлагынхан гурдлаагүй. Ол хэмтэн сыйлаа хэгээн, бидэнтэн 20-нэ киш бууллубут. Түмсүү чилэгэнэрэ бука бары устүөрүланы шидэ сылдар длон бууаллар. Ниникитин хэгэзэски мичатлар-быт эмнэ бидэнтэн батыһан, үтүө далаалабытын салгыалларытар бадарибт. Түмсүүбүт 10 сыйлаах үбүлүгүүн чэрчитинэн оокуола-ларга улуулаанарга. Чурагчы-таагы агирхит колдэжжа сыйрт-

тыбыт. Устуроруа умнуллубатын, бары чол туруктаах, баай-байылыат олохтонук, - дигэн "Маарыкчааи" түмүү салайымчыта Надежда Николаевна кэспинер.

Бүгүнгү баянстанкада Надежда Захарова, Иван Попов, Мефистасия Дьячковская, Дария Федорова, Надежда Данилова, Варвара Попова, Елизавета Коркина, Анна Михайлова, Одыгуун б-с кылааһын үөрэнээччигэ Лева Седалищев, Антонина Неустроева, Клавдия Эверстова, Валентин Седалищев колледжылары кордорүүтү уурулунулап.

Сэмми ЖЕНДРИНСКЭЙ

ФОТОРЕПОРТАЖ

Чурапчыга “Забой-2022”: сылы туоруур эппит-аспыт бэлэм

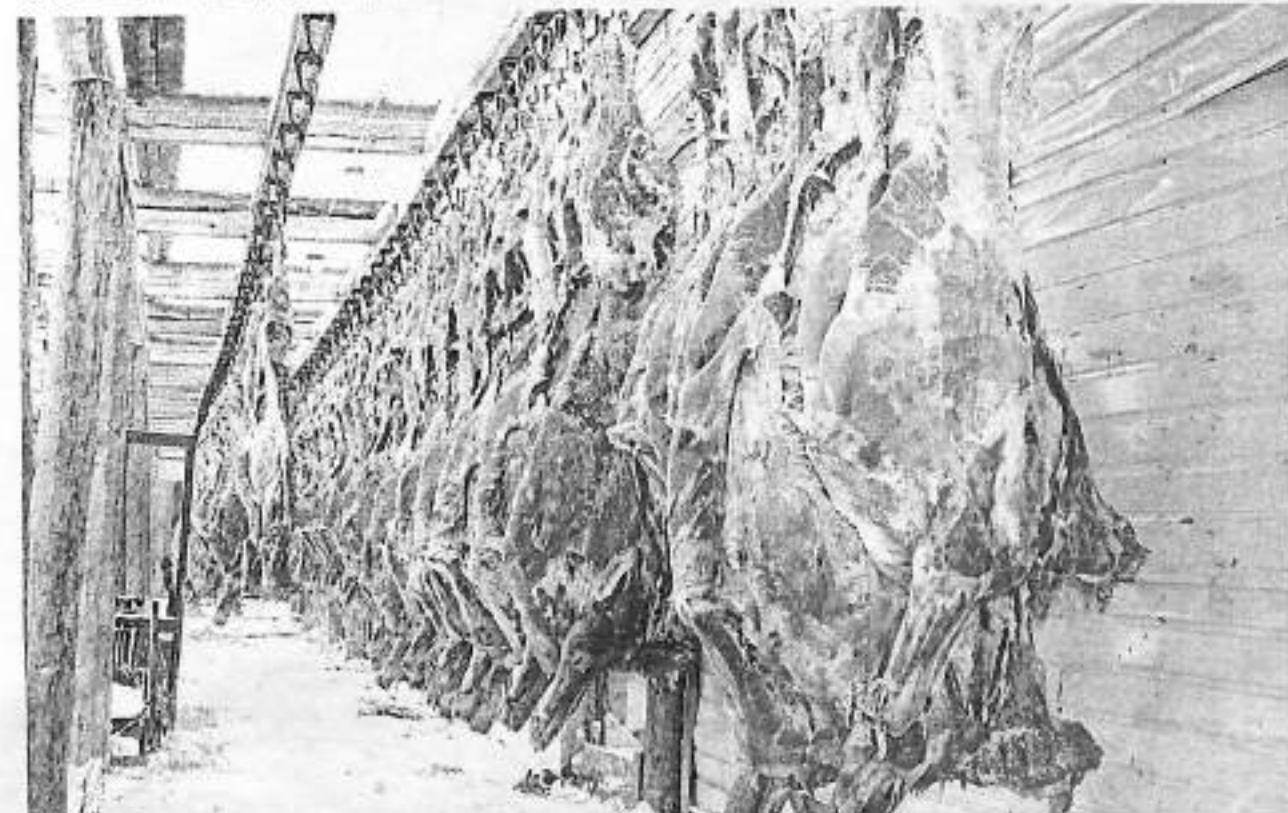
Улуу сүөһүлэр буойунага идэлэ сүөһүлэрн маассабай астааһын түмүктэннэ. Нэдиэлэ кэригэ “Чурапчы” ТХПК үлэһиттэрэ утуулар ууларын умнан туран, биир да күнү өрөөбөккө, тохтобул дэһини быһбэккэ үлэ үгэһинэр сырыттылар. Кинилэр сыралаах үлэлэрин түмүгэр кыстыгы туоруур сыллаабы эппит-аспыт тутулууктанар буолабыт.

Мин буойунага тиһинбэр, үлэ-хамнас үмүрүгүр биир күн хаалбыт этэ. “Чурапчы” ТХПК бырабылыаннатын бэрэссэдээтэлин Николай Афанасьевич Аржаков корсон үлэ хаамыстын биллестим. Онуоха кини манньа хоруйдаата:

• Быыл уопсай былаамыт – 883 тобо, сарсын 60, онтон бүгүн 119 тобо былаарылынабына, сүөһүнү астааһын бүтэр. Онтон убаһаны тусту күнгэ өлөрүөхпүт. Билигин халлаамыт ичигэһэ бэрт буолан, кыайан хомуйбатыбыт, итин таһынан убаһа ахсааны абылхас буолуо. Сүөһү этэ, былырынныгыга холоотоххо, хааныстыбата быдан ордук, үрдүк суортаах эт элбэх, былырын олох абылхас этэ. Дьон тобо кыалларын кэлэн туттараллар, итин таһынан 100-тэн тахса тобо өгөбө тутулуна. Ити билигин бэйэбит былаамыт – 883, итин таһынан, этилибэтин курдук өгөбө, туттубут. Саамай элбэх 170-ча сүөһү Мырылаттан кэлтэ, ону сэрэ Чакыр, Болугур нэһилэктэрэ эрдэттэн дуогабардаһан адалан туттардылар. Халлаамыт хата туран бээрэ, наһаа сылайбата, аһара тымылбата. Билигин улуу сыллаабы аһан бэлэмнэһиннүр үлэһиттэр. Бу эт барыта бүтүн улууһу хаачыйар. Түгэһиннэр туһанан, күүстээх үлэс сылдьар кэлэктиннэр бырабылыанна аапыттан диринг махталбын тирдэбин, кинилэр күүстэринэн үлэбит таһаарылаах, кыайылаах-хотуулаах.

Мантан салгыы былыгы сылга улуустаабы кини буойунага ытылыбыт үлэ-хамнас үгэһин, тэригэ үлэһиттэрин хаартыскада үйэтиннэр түгэһэрбин эһин дүүлүгүтүгэр таһаарыабын.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

2022 – ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭБЭ ИЙЭ СЫЛА

Чакыр нэһилиэгин Ытык ийэлэрэ

Кини аймак ийэттэн төрөөн үүнэн сайдар, дьон-норуот аймак, уруу-хаан буолан, Контон омук буолан сайдар. Билиги Боотуруускай улуунун 1 Чакыр нэһилиэгэр 1880-с сылларга 1500 киһилээх эрдэбинэ, сылга 40-60 оҕо төрүүрүн архыын докумуннарыгар көрүүхкэ сөл, онтон билигин оҕо төрөөһүнэ сылтаан сыл аҕыйаан иһэр. Сирбит иэнэ кыччаан, уонсай ахсаамыт 600 кыранан кыайбат курдук. Урукку кэмгэ, сэдэх даҕаны буоллар, биирдилээн 20-лин оҕолоох ыал баара биллэр. Ордук сут-кураан, сэрин кэннигтэн кини билдэ аҕыйаабытын кэннигтэн элбэх оҕолоох ыал ийэтигэр “Ийэбэ Албан ааг” мэтээлэ, уордьана дигэн аныыр буолбуттара.

Ити кэмнэргэ билиги нэһилиэгэ элбэх оҕолоох ийэлэртэн бастакылар Мария Алексеевна Филиппова, Василий Николаевич Филиппов, 6 кыыс, 7 уол оҕолорун 1966 сыл муус устар 27 күнүгэр бастакылар Герой ийэ үрдүк аатын ылбыттара. Онтон Анастасия Михайловна Миронова, Егор Андреевич Миронов, 7 кыыс, 5 уол, Марфа Петровна Ефремова, Павел Николаевич Филиппов, 6 кыыс, 4 уол оҕолорун 1972 сыллаахха, аны эһинилэр 1973 сыллаахха Матрена Семеновна Кириллина, Николай Гаврильевич Кириллин, 6 кыыс, 4 уол, Марина Михайловна Афанасьева, Николай Константинович Афанасьев, 8 кыыс, 4 уол оҕолорун эмиз Герой ыал үрдүк аатын сүкпүттэрэ.

Онтон утаагы буолбакка, Анастасия Васильевна Алексеева, Николай Дмитриевич Алексеев, 10 кыыс, 1 уол оҕолорун 1975 сыллаахха, Ульяна Николаевна Ануфриева, Василий Николаевич Ануфриев, Ульяна бэйэтэ 4 кыыс, 4 уол, уонна кэргэнин оҕолоро холбоон, 1996 сыллаахха Герой ийэ ытык аатын ылбыта, онон кыра Чакыр нэһилиэгэр 7 дьонундаах ыал ытык ааты сүкпүттэрэ, бар дьон биирлэһиллэр тахсыбыттара.

Бүтүрүөчү ийэ аатын сүкпүт ыал оҕолоруттан дьон-сэргэ сэгээринтэни ылбыт дьонундаах дьон үүнэн табыстылар. Ол курдук, үгүстэн аҕыйаа аахтаах, Афанасьевтар кыргыттары учууталлар, уолаппар милииссийэ туйгунары атын ылылар, Кириллиннар Владимир Николаевичтара Саха

өрөспүүбүлүкэтин үтүөлээх тирэһинэрэ, Филипповтар убайдары Афанасий Павлович бастыт сылгыныт, кураан дьылга ходоһатын ууһан ыстаран үрдүк үүнүүлээх оту оттоон өрөспүүбүлүкэ биллибит киһи, бапта Марфа Павловна Саха өрөспүүбүлүкэтин ЫБМС-тын туйгуна. Мионовтар туһах хатарар үгүс сэн оҕолоро кэннигэ тэнийдилэр, биллэн-көстөн барыахтара дьон кэтэһибит, Алексеевтар сэннэрэ биллэн-көстөн олохтоһот, ырыаһыт Настя Алексеева, Сайаана Попова, Аан дойдуга мас тардыһыгыгар чомпуйуон Василий Алексеев ЧГФКСИ тирэһинэрэ, Ануфриевтар сэннэрэ Александр Савельевич Окочеников Саха тустууктары кылабынай тирэһинэрэ, успуорт маастара о.д.а. ааба туруохха сөл. Билиги нэһилиэгит кэннэ туттар дьонундаах дьоммут буолан норуоттарын туһугар айа-тута, үлэтин-хамсы сылдылар.

Итин таһынан, 8-9-туу оҕолоох нэһилиэк сис ыалара элбэхтэр этэ, ол курдук, Прасковья Петровна Адамова, Александра Николаевна Егорова (Филиппова), Зоя Пантелеймоновна Савина, Анисия Егоровна Филиппова, Наталья Осиповна Шиндрина (Филиппова) о.д.а. Күн бүгүн элбэх оҕолоох Лена Егоровна Адамова-Юмшанова, Нина Николаевна Маркова өрөспүүбүлүкэ, Арасыйа ийэлэрин үрдүк наҕараадаларын ылан тураллар.

Аны аастыт ыар сыллар тыһыннарын уйбут да, толук буолбут да икки ийэни билиги нэһилиэгэ Ытык ийэлэр ахсааннарыгар

килэрэбит.

Бастакылар, Елена Игнатъевна Яковлевна – үс бырааттыы Яковлентар – Семен Степанович – Эрилик Эристин, Улахан Хабырымыс, Кыра Хабырымыс төрөппүт ийэлэрэ. Уолаттара – Сэмэн – Эрилик Эристин улууска саага былааһы олохтосута, биллэн-көстөн суруйаачы, олохтоһот, публицист Улахан Хабырымыс кыһыл барылаан, сир документа. Кыра Хабырымыс ревком чилиһин, сир документа, Чурапчытаагы 10 улуус дьалаһыгарын сийлэһин дэлэгэти. Саага былаас туругура-рын туһугар олохун толук уурбута.

Революционнай оҕдоох-сааһаах оҕолору иннигитин иһин, ийэлэрин Елена Игнатъевна 1922 сыллаахха от ыйын 4 күнүгэр Чурапчы холотуускаларга өлөрбүттэрэ. Ийэ сүрбэ өрүү тааһытас, “оҕолорум туһугар өлө баран ийэктиһин” дьэбигэ, оҕолорун туһугар төһөлөөх долгуһа, уйаһыбыта буолуой?! ...

Иккиннэри, Татьяна Георгиевна Филиппова – 5 бырааттыы уолаппар ийэлэрэ. Кэргэнин Михаил Алексеевич Филиппов 1 – Ньоттоё Мэхэлээн Чурапчы холотуускаларга өлөрбүттэрэ, онон Татьяна Георгиевна 5 уолун бэйэтэ иннигэ. Уолаппара Егор Михайлович 1, Константин Михайлович, Николай Михайлович – Аба дойдуга сэринтэн кыттылаахтара, кыра бырааттара Николай сэрин толоонуттан эргиллэбэтэ, Егор Михайлович II сэбиэскэй-партийнай үлэһит, Саха АССР олохтоох бырамысыттаннарын министиригинэ, Нам, Чурапчы, Уһуэ Дьа-

аһы улууһугар райком сэкирэтэринэн үлэлээбитэ.

Татьяна Георгиевна хараҕа суох буолан баран, Толоонго кэлэн оҕуһа оҕолорун дьэлтээн үөрэттэрбитэ, сэннэрин Филиппов Роман, Анна Афанасьевичтара иннигэ, уол сэнэ Эрилик Эристин аатынан колхоз-совхозо бэрэссэдээтэл улахан салааһыны буола үүммүтэ.

Онтон бүгүгүнү күнүгэ билиги нэһилиэгиттэн бастыт холбоһор буолар ийэни Александр Михайловна Кириллина, кэргэни Афанасий Михайлович СӨ үтүөлээх тутааччыта – 3 уол, 2 кыыс оҕолоох, элбэх сэннэри билиги нэһилиэгит бастыт ыала. Ийэлэрэ Саха Суварыстыбаннай Университет биолого-географическай факультетыгар үөрэнэн, үгүс сыл оҕуһаларга учууталынан үрдүк таһаарылаахтык үлэлээбитэ. “Материнская Слани” II-с истэһинээх мэтээлинэн наҕараадалаабыта, Өрөспүүбүлүкэ Дьыа кэргэн департаментин, өрөспүүбүлүкэ үөрэххэ министириһитинин грамоталарынан болоттэммитэ.

Оҕолоро Михаил – Саха Өрөспүүбүлүкэтин бырамысыттаннаска уонна геология министириин I-кы солбуйааччы, Мария – философическай наука хандыдаата. Хотугулуу-Илиннги Федеральнай Университет “Вестник” дигэн илчичай сурунаал кылааһынай эрдэктэрин солбуйааччы, Эдуард – Саха Суварыстыбаннай Университет инженерней-технологическай факультетин бүтэрэн, горнай инженер, доводка сыаһын начальнигыта, Прокопий Саха өрөспүүбүлүкэтин экология министириһитинин “Рыболовство” отделын салааһычыта, Анна Хотугулуу-Илиннги Федеральнай Университет финансово-экономическай үнүстүүтүн «Бухгалтерский учет, анализ и аудит» салаатын бүтэрбитэ, бары толору ыаллар.

Аны нэһилиэгэ Ытык аҕа-ларынан билиги ааттыабыт Константин Николаевич Адамовы – Аба дойдуга сэринтэн кытты-

лааһын. Үгүс сылларга колхоз-ска тутууга үрдүк таһаарылаахтык үлэлээбитэ. 1941 – 1945 сс. Аба дойдуга сэринтэн сылларгытар «Киһиһинэ үлэтин иһин» мэтээлинэн наҕараадалаабыта. Кэргэнинин Матрена Николаевна 6 кыыс, 1 уол оҕону төрөппүттэрэ. Кэргэни оҕолор кыра эрдэктэринэ олох, 6 оҕону бэйэтэ көрөн-истэн, үөрэттэрэн, ыал оҕортоон, билигин элбэх сэн, хос сэн кини аатын аатта-таллар.

Константин Николаевич 2015 сыллаахха 90 сааһыгар Саха Өрөспүүбүлүкэтин баһылыга Е. Борисов ылааһынан «Ытык аҕа» бэлэһинэн наҕараадалаабыта.

Иккис Ытык аҕа Агафий Инокентьевич Адамов – Аба дойдуга сэринтэн Японияны утары сэрин кыттылааҕа. Икки кэргэнтэн – Тамара Семеновна, Прасковья Петровна 15 оҕону төрөтөн, үөрэттэрэн, үлэһит, ыал – дьон оҕортообуттара. Оҕолоро үксүлэрэ улаах, орто үөрэх кыһаларын бүтэрэн, өрөспүүбүлүкэ араас муһуһтарыгар ситиһин-лээхтик үлэһин-хамсы, айа-тута олоһолор. Дьоннорун ааттарын ааттатар дьонундаах сэннэр, хос сэннэр өссө да таха туруохтара.

Ити курдук, быһылы биллэрэһиллэбит Ийэ сылынан билиги Чакыр нэһилиэгиттэн биллэр ытык ийэлэртэн-аҕа-ларытын билиһиннэрдэбит, ыал кута-сүрэ буолбут ийэлэр аҕа көмүс нэһиэ уйаһа-аҕа элбэх бииргэ төрөөбүт убайдаах-бырааттаах, эһиний-дээх-быһылаах буолан хардарыта харайсан, дьоннорун, аймактарын аатын-суолун үрдэтэллэр. Онко үгүс сыраларын-хараларын уур-бут ийэлэргэ-аҕа-ларга албан аат буолуун, өбүгэлэрин-төрүттэрин ааттатар элбэх оҕолоох ытык ыаллар күнтэн күн элбик турдуннар.

Итиннэ туруу дьоммутунан билиги, Чакырбыт нэһилиэгин дьон, кизн туттабыт, уонна үтүө холбоһура сылдыар элбэх оҕолоох дьоллоох дьыа кэргэн элбээн, быһыл биллэрэһиллэбит Ийэ сылыгар ээр ыалы коһуллуртэр баҕара-быт.

Мария ФИЛИППОВА,
учуутал, кыраһый
үөрэттөөччү.

САНА КИНИГЭ

Алтынньы 28 күнү-Агэр улуустаагы кини библиотэҕэ ааҕар саалатыгар «Алгыс» литературнай-муусукаальнай салонулар Саха Өрөспүүбүлүкэтин үөрэҕиригитин туйгуна, Чурапчы улуунун үөрэххэ салааттатын экономикай отделын экономиста, олохтоох ааттар Мария Ивановна Захарова – Күөгэйэ Хагын күн сирин сабыс- сана “буруолуу сылдыар” «Кыырай халлаанга көттөрбүт» дигэн алгыстар, кэс тыл, хоһооннор хомуурунньуктары кинигэтэ сүрэхтэннэ.

Дьоро күн Аар айылҕаттан айдарылаах, Ийэ айылҕата ууммут этинилээх ураты бэлэһин кутугар-сүрүгэр нигэрэн, тыл абылаһаах дьурулгэни дьиримнээтэ сонньотор Күөгэйэ Хагын арчылыгар алгыһынан садаланна.

Кинигэ Дьоккуускай куоракка “Office” кинигэ кыһатыгар

Алгыһынан сабалламмыт биһирэм

2022 сыл бэс ыйын 24 күнүгэр 50 ахсаанынан бэлэһиттэн тахсыбыт. Эппиттэр эрдэктэр, корректор, верстаттын оҕороччу – Дмитрий Петрович Коркин аатынан ЧРСИО саха тылын уонна литературатын учуутала, СӨ үөрэҕиригитин туйгуна, «Арасыйа чулуу учуутала-2017»

национальнай бырайыак кыаһылааҕа, «Кутуоххэ, үрдүкү хотойдуу» өрөспүүбүлүкэтигэр уоланнар ааһымыларын ааттара Акулина Николаевна Кузьмина буолар. Ааттар илээт кэмнэр баһылынан, ийинэн, оҕуруонан аныкынан дьарыктанар, туолуу-нан истэһэр, араас дьэрэһэн са-

халыы оҕоһуктары оҕорор. Кини оҕоһуктары быһастаката дьон болгомтотун тардыан тарта.

Надежда Колодезникова «Холонуу», Вероника Маркова – Үрүг Үйүн «Арылыһа», Надежда Попова «Сэтэ мэтирнэ» хоһооннору, Татьяна Ушницкая, Едочка Слепцова «Көтүм көй

салтыһа», Сардаана Федорова «Кэрэ куо», Светлана Ксенофонтова-Илэһэ «Уоскуһа саһыллар» алгыстары ааҕаннар, дьоро кизэни кизгэттилэр. Бииргэ үлэһит кизгэттэрэ: экономикай отдел начальнигыта Николай Попов, профсоюз бэрэссэдээтэл Егор Давыдов, истэһинэ Анатолий Мандров, «Мичик» уһууһа сэбиэһинэ Мария Яковлева, улуустаагы киниһимит библиотечнай ситим дириэктэрэ Вера Платонова, бэ-тэрээн буаһа-аҕа ааттарыттан Чакыр олохтооҕо Мария Ширева, улуус оҕуһаларын дириэктэрэ ааттарыттан А.П. Илларионов аатынан Хайахыт орто оҕуһатын дириэктэрэ Федор Борисов у.о.д.а. ааттарга айар үлэ аһытаах аартыгынан аҕырым-наан ылбаах айаһырыгар, уран тыл ийинтэр уһун сылларга уостан хаалбаах умуһууларыгар ис сүрэхтэн тахсар баҕа санааларын, алгыстарын аһааһылар.

Марфа КУЗЬМИНА,
Улуустаагы кини библиотэҕэ
испексэһинэ.

**“Мичил” унуйаанга доруобуйаларынан хааччахтах оболорго
аналлаах “Эрдэттэн көмөлөһүү” сулууспата аһылынна**

Сэтгэлийн 2 хүтлүүр "Мичил" оюун сайыншаар ухуйаанта бэлдэж бүтээж, Сангаан этгэххэ, өссө 2021 сэл сайыншыгар, бырайыак сэтгэ ухуйаантан кыайлылаах тахсан. Дьокуюскай куорат психологической, медико-социальной өрөспүүбүлүкэтээби улахан ситимгэр кирибиттэрэ, Ойгон салгы бу саас улуус дьаһалтатын сүбэттэн үс өрүттээх сөбүлэги баттаһан, өрөспүүбүлүкэтээби доруо-бууяларыгар хамнахтаах оёолорго аһамыг киин пилотнай былаһаакката буолбут-тара.

Ол түмүүр, бу кун кырган инжилээччилэрн кыра сааста-
рыттан кэтээн хорор, итгениз до-
уоубуларарыгар хаачыштааһыны
аһаарбат сымаллах, туспа анал
спинсаликтэртээх "Эрдэггэн
омодоһуу" сулуустата арыдынт-

“Киһадгалаах
оёолорбутугар
маннай көмө
онорук ин-
ниэх бэйиги
төрөһүттэр-
битин кытары
эрэдгээн үлэ ыып-
тыһыт, көрсүһүлэри тэрийбип-
пит. Улууспут дыһалтыгыттын
улуус баһылыгын соһалынай
бөлүгүрөстөргө солбуулаачы
Мария Кронинкова, улуустаагы
орук управлениетын начальни-
кыгын солбуулаачы Анастасия
Кронина уонна улуус уопкай
эрэбин отделин сүрүн испиес-
никэ Маргарита Оконешнико-
ва буолан сүбэбизин хол- боом,
сүбөхтөөх бырайыакпыт бүгүн
тохто киирдэ. Иннэ дини би-
гитин үлүүсүт дьомугар аһаҕа-

стык эгэр кыахтанынабыт. Ону таһынан, улуус кинниигэр олорорбут да быһынытынан, кинниигэпит иһинээһин оҕолорго эрэ буюу баһа, кыһалбылаах, комодо наадыһа улуус оҕолоругар барыларыгар араас хайысхаларынан тахсан, кигизник хабан үлээтин сатаахпыт. Эбэн эттэххэ, бу үлэбигитин, улуустааһын кини баһыһа кылап-быһай быраһаа Артем Кеменюфонов, невролог быраас Александра Коркина, педиатр быраастарбыт күүскэ өйүүлэр, быһыттан кытары ыкса үлэлэ-һиэхтэрэ. Оҕону иитэр, сайыннарар киниммитигэр быһыһа 147 оҕо сыһыар, кинилэр ортолоругар доруобуйаларынан хааччактаах 17 иитилээччилээхпит. Кинилэр кытары анал үөрэхтээх 5 илгээһинэ үлэлэһиҥэ. Онон "Чураһы улууһугар бастакынан аһылыһа", - дигэн РФ норуот үөрэдириһтин туйгуна, "Мини" оҕону иитэр-сайыннарар уһуһаан эбэн-дөссөйэ Марianne Николаевна Яковлева күүсүр.

Сага аһылдыбыт киһи сүрүн уратытынан, оҕо төрөппүтүн кыт-

та тэйж-тэнгэ сүлдэн сайд-
рын, сайга бичигний нэгэнийхний,
донуу катары алтыга үүрэнэр
үөрүлэгийн сүлжигнээ. Манна ло-
гонедка, психологика, тьюторга
уонна ЛФК элч-сүүн эрчийэр ту-
стак нэгэнийхнийхэр, массавска
сүлдэн дьарыгтаньаастара.

Үөрүүлэх чааска улууе уопеай үорэжин өтдөлөй сүрүннүүр испиэзэлиһэ Маргарита Ожонешникова, улуустазы кини балһыһа педиатр быраһа Евакоия Карюва, төрөннүттэр аһтарыттан Варвара Константиновна уолунаан Бэргэниһин аалай кыһыл дигэнтэин быстылар. Манжа быһа бэргэниһингү өрөспүүбүлүктээби доруобуйаарынан хаирнааххаа 050-лорто аһамыт кини генеральнай дигэктэрэ Зинаида Максимова, өрөспүүбүлүктээби психологическай, медиа-социальнай кини дигэктэрэ Константиин Чирягиннараа 050рдэ тыллари, үтүө баба саһааларын эттиһэр.

дэдийнхныг, бүтүн ахьдлаагүйт кинигэ хэвсгэн сүрэнхүүрээм, Мангаск кини хэвсгэс бахарар дээр нийгэ улахан кема буолар, үөртөггэ, ооннаторгог үөмсэй сүдэ-ама да буолаллар өлүс наада. Эгэр нийгэр булбоннуг-корбоннуг наааа эбэх. Уһуулан оссо да үүгө-сайда туруулар бахарыг, доргобай буолдуулар", - Чуратны нэһилдэгин өлөхтөөбө, дээр ний Сихая Захарова санаатан үлгүннэг.

“Эрдэтгэн комсомолгүй” сулуу-
сатын кылгэвчтэй билигшнээр
буоллехса, тэотормын Татьяна
Мироновна, догоседьнан Марина
Дмитриевна, психологийн
Мария Семеновна, элтиэр фини-
ческэй культуура инструкторын
Саргылана Дмитриевна үлэ-
лэхтэрэ. Киниэтэр бэры бу саф-
ын өрөспүүбүлүктээди реабилита-
циялыар киниэтэ киниэтэ, үлэ
не хоһоһун биһеи сэмнээртэ
смыданыгытара. Онтон салгыны бу
күһүн РЦПМСС баахтыгар аһа
үөрэди аһаан, билигшэрин өсө
эбни хангатыннылар. Итинн сэр-
гэ Санкт Петербург куорат Эрдэ-
тгэн комсомол үлэстүүтүн кытары
иһа сибээһин тутан үлэлигшэрэ.

“Чурапчыга
2019 сытан үл-
лү сүлдү-
бүл, Озоло-
рум “Мирни”
уһуһааһа
сүлдүбүттэ-
ра, бу үһүһүһү

оёону нийтлэг, оёо сайлаарыг ар
оюу бэлдэмтгөөс, патриотиче-
ский саналыг нэгрүштэ күүстээх.
Манай кэлгэс нийнш Өмхөөкөөн
оройноун Уус Нера бийхүгээр
үзэхин сайдыбыгтам. «Мичин»
уулуаагига хас күн ахсын сонун-
тан сонун тэрэлһинээр тийнэгээх-
тик ымылалалар. Холбоур, бэл-
дэгэньаагээ сахалын таластах,
олуруруншукка көстүүмтээх кэл-
дэлэр, сэрэгдэгэ дэжмэл аабмал-
та, чэлигээрэ ыһах тээмэгээр
тэрэлһинээр. Итгиллик хабаринах
үгэ ымылаларын корон, бэл, ой-
ооум “халдас маннаа аймзын-
лаастык үлэинер дыссааттар ба-
алларый” дегэ сохтүгэ. Үзэвин
күнхэгэвтэгэ бийигэ тэрүгэ 10
доруубуулаарынан халчхастах
оёону корүгэ ылан, сэл айын бэй-
хэгэ түсгэ сага дым нийнш бэл-
дэ тугтарайт. Багыһаа олтүгтээ
гоһо кыах баарылан коматобот.
Салгым дагына бийгэ үлэзлэи
ийнхүгт”, - дегэ улууе кэин бэ-
дымбатын кызылбыйаа бээрса
Артем Михайлович Кеенофон-
тов санаатын үлэзлэинээ.

Түмүктээн эгтэххэ. Чурагчы улууһугар бастакы “Мичил” уһууһун, сэткэһинсээй Марккина Николайна салгытатынан 20-чэ сыллаах туруорсуу түмүгэр, билингвист олохпугулар саймай кэлүүстэтэх “Эрдэттэн комолоһуу” сулууһната аһыллан, үтүө кыһалҕалаах ыалта уһулан ойбуур-пирэх буюуларыгар улаханньык эргилбит.

СЭМЭН ЖЕНДРИНСКЭЙ.

УӨРЭХ-ИИТИИ

Оскуола бибилэтиэкэрдэригэр төгүрүк остуол ыытылынна

Стэшинь 3 күнэ – Аан дойду тааһы оҥуола бибилиэттэжэрдэрин күнэ. Бу күн чэрчининэ, Уорэх тэрилтэттин айынга улуу оҥуола тааһы бибилиэттэжэрдэригэр аһаммы «Чтение для глобального мира и гармонии» төгүрүк оҥуола ыһааһына. Кириин тылы уорэх тэрилтэттин аһааһын-ныгыттын солбуһааччы А.Н. Осипова эттэ, бибилиэттэжэр-дэр мытар үлэтэригэр араас ыһааһы туттан, бииргэ толкуйдаан үлэтэригэр тус көрүүтүн үлэһиниз. Бастыт үлэтэх бибилиэттэжэрдэргэ Араасыйа оҥуола тааһы бибилиэттэжэрдэрин Ассоциациятын салайааччыта Т.Д. Жукова Махтал суругун туттарда. Ол курдук, А.А. Абрамовага (Одзулутун орто оҥуола тааһы), З.Н. Матвеевага (Чакыр орто оҥуола тааһы), Е.К. Монастыревага (И.М. Павлов аһааһын орто оҥуола тааһы) уонна Комсомол 100 сылын үбүлүү-дэх мэтээли Вера Апполо-новнага уорэх тэрилтэтин оҥуола тааһы салайааччыта Х.И. Протопопова туттарам.

лар. Вера Аполлоновна оску-
даш оёдолорун, төрөнүүтүрүн
кытта биниргэ үлэлээрэгэ, ай-
ымныылаах үлэлэрэ өссө сай-
да-кэниин туларыгар баға сана-
аһын эттэ.

Үөрэх тэриштэгийн сүүрүнүүр исписэлиһэ Мария Артемьевна оскуола биһиэттэһэрэзэрин сүүрүн үлэтин кылгастык биһиһиннэрэз, сырдатта. Тогурук остуол ыгырыылаах башдыггартарынан улуустаагы кинннэммит библиотечнай ситим салайаачыта В.А. Платонова, «Ароссыала пийтэрэ» Чурапчытаагы уопкастыбан-

Т.В. Павлова, улуустаагы ош
бибилэтигэтин сэмдэссэнэ
Е.Н. Дьячкова бусуллар.

Түмүккү саноа атастанан,
үлөтүрүгүр баай уопуттарын
үлөстөң, тарбатан бэйб- бэйб-
лэригүр араас согуң бырайыак-
тары толкуйлаан, ааымы суол-
тата дың жүргөнүнөн сайдан,
үүнөн, күзгү эңгизге тахсарыгүр
баа саноаларын эттигүр.

Саргылдига БАШАРИНА,
«Үөрүү» оёо дэбдурун са-
йынналар клин эбин үөрөх-
түнүн педагога.

ЫАЛДЫТ

Алгыһын тизэртэ

Удуус сайлалтын ялгарьцалтай, эртнийн 7 күүгэр Чурагчы уулуугар билигтэх алгысхыт, болуунок Александр Сергеевич Артемьев—Кузан сарыгта.

Кийн улуус кийнхгэр «Арча» дундгэр ажал байыагнай опера-цияда сэлдэагчидлэр кэргэниирин, төрөлүүтэрин, аймахтарин кытары корустэ. Барыта 26 киһи кэллэ.

Александр Сергеевич бүтүүнү күнпгэ олус уустук балаһыманшаа олорорбүтүн эттэ. Маныаха сакан-ны-онкоону, уйгуну туруктаах онгорго сүбэ-ама биздэ. Бэллэтн бара турар байланын даяһылар бары-бытын таарыбаларын, туора турар киһи суоҕун бэлэттэттэ. Ордук ыарахан мобилгаашыа сымдаагычлар дың кэргэттэрингэр буоларын иорут өйдүүрүн, бу алдыархай эттэгэ түмүктэринин иһин, сомоҕолоһорун эттэ.

Ис туругу бодортууга санаа-нооноу бэйбэр хам багтаахаа, саахыланарга ыгырда. Кийн дээт кэргэниинини – тароннууттарининини, кэргэниинини, оёолоруунуун, аймах-тарыныын айында нонгу ыкса биир сибээхэтхэрини, сэтгимнэхтэрин санагта. "Санаа бодох, үчүгэйг эрэлтэх, ону туугаа сымдар буолалдына, дьонугар-сэргэтнээр үтүөнэ

дьяво́л", — думал.

“Бу уустук, ырахан юмнитыгэр бэлэбэтин харыстаныг, куһаҥа санааны кигэр кылдым ситааг, дьонно-сэргэбэ хом санааны туту-манг, куһаҥаны баҕарыманг. Кэргэт-тэрбит, оҕолорбут Эр киһи, уол оҕо буолар ытык изэстэрин толору сый-дыһалар, этнигэ эргичилхэтэрэ дүгүн-бүгү эрэли ыһыһыг, үрлүк айымалар-тан көрдөһүг”, – дигэн сүбэлэттэ.

Аал уолу оттон аһах тутта, алгыс
сизэрин-туомун толордо.

Корсүүхүгэ мустубуттар алгыс
млан, барыта этэнгэ буоларыгар эр-
мүтэх тарҕастылар.

Алексей СЛЕПЦОВ

